

siedlisk. Brzegi Wisły Martwej, jak i wybrzeże morskie zostało umocnione i zabudowane w związku z rozbudową portu gdańskiego. Śródlądowe stanowisko w okolicy Szubina zanikło prawdopodobnie już pod koniec XIX w. W okresie późniejszym solnisko to zostało częściowo osuszone i zaorane (Szulczewski 1954).

Tomasz S. Olszewski i Ryszard Markowski

Spergularia segetalis (L.) G. Don Muchotrzew zbożowy (delia polna)

Synonim: *Delia segetalis* (L.) Dumort.

Rodzina: *Caryophyllaceae* – goździkowate

Status

W Polsce gatunek od dawna nieobserwowany, prawdopodobnie wyginął. W krajach ościennych: wymarły w Niemczech.

Rozmieszczenie geograficzne

Muchotrzew zbożowy zaliczany jest do podelementu europejsko-umiarkowanego o atlantyckim typie zasięgu (Zajac, Zajac 2009). Rośnie w Europie Południowej i Zachodniej. Zwarty zasięg obejmuje północno-wschodnią Portugalię, Hiszpanię, Francję, północną Szwajcarię, Belgię, południową Holandię i środkowe Niemcy. Rozproszone stanowiska leżą we Włoszech i w Polsce. Występuje na niżu i w niższych położeniach górskich, np. we Francji sięgając do 1000 m n.p.m. (Seytre 2006). W naszym kraju gatunek osiąga wschodnią granicę zasięgu (Jalas, Suominen 1983).

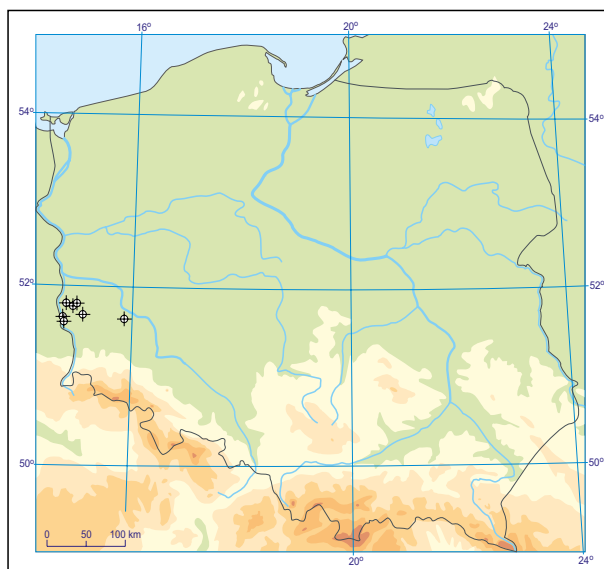
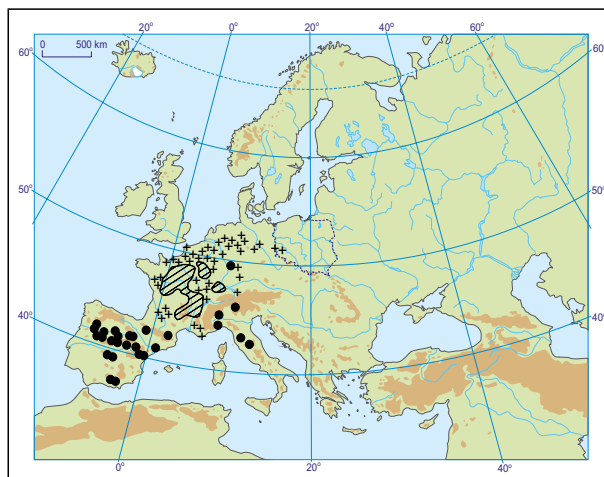
Występowanie w Polsce

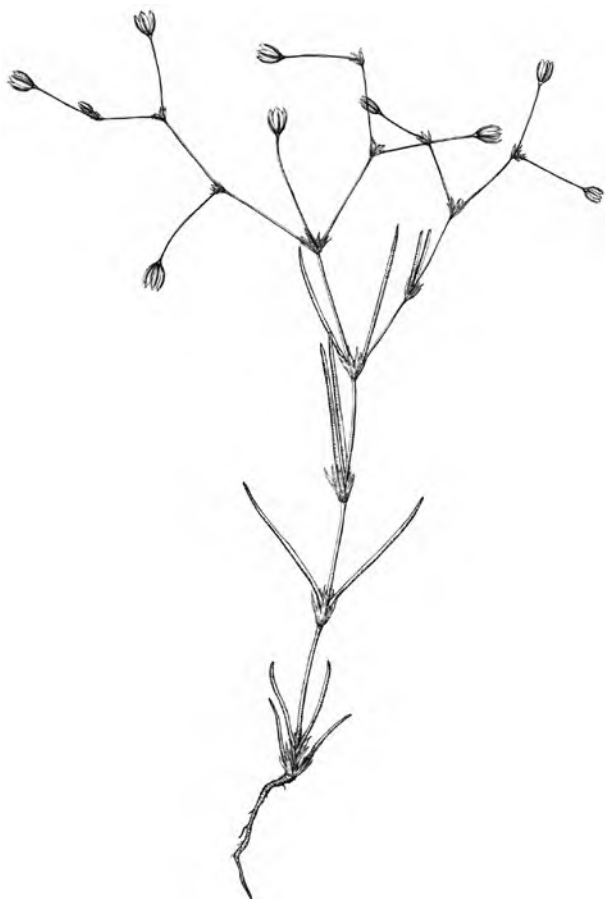
Spergularia segetalis występował na siedmiu stanowiskach zlokalizowanych w południowo-zachodniej części kraju. Były to najdalej na wschód wysunięte placówki tego gatunku. Stanowiska położone były: na Wzniesieniach Żarskich – Lubanice (Ascherson 1859; Decker 1911), na Wzniesieniach Gubińskich – między Datyniem a Bieczem (Ascherson 1899; Decker 1911), na Wzgórzach Dalkowskich – Dalków (Schube 1904a), na Wale Mużakowskim – między Żarkami Wielkimi a Buczynami (okaz w GLM, lg. R. Lauche w 1910 r.), w Obniżeniu Nowosolskim – Stara Woda (Ascherson 1864; Warnstorff 1875; Decker 1911, 1937), w Kotlinie Zasięckiej – między Buczynami a Siedlcem (Decker 1924). Najlepiej udokumentowane stanowisko, odkryte w 1850 r. przez aptekarza Knorra, znajdowało się przy granicy Kotliny Zasięckiej i Obniżenia Nowosolskiego

Summary

Spergularia marginata is an extinct species in Poland. It occurred in two locations: one coastal site in Gdańsk (Westerplatte) and one inland site in the environs of Szubin (Wielkopolska) in the 19th century and at the beginning of the 20th century. The extinction in Gdańsk was caused by habitat destruction as a result of the port development. In the inland site *S. marginata* died out in the second part of the 19th century, prior to the destruction of its saline habitat.

między Górzynem a Lubskiem (okaz w GLM, lg. C. Baenitz w 1859 r.; Ascherson 1864; okaz w GLM, lg. H.v. Rabenau w 1865 r.; Decker 1911, 1937). Stanowiska te podane były w XIX i na początku XX w. Obecnie należy uznać je za historyczne, ponieważ, pomimo poszukiwań, omawiany gatunek nie został tam odnaleziony.

minimus, *Isolepis setaceae*, *Juncus capitatus*, *Centaurium pulchellum* i *Peplis portula*.

Morfologia i biologia

Spergularia segetalis jest drobną rośliną roczną wysokości 3–10(15) cm o nagich łodygach, rozgałęzionych w górnej części, o liściach naprzeciwległych, nitkowatych, długości 3–10 mm, zakończonych ostką i o błoniastych, postrzępionych przylistkach. Drobnie kwiaty zebrane są w luźny, bezlistny kwiatostan, osadzone na długich szypułkach, 3–6 razy dłuższych niż kielich. Płatki białe, jajowato-podługne, dwa razy krótsze od działek kielicha. Działki błoniaste z zieloną pręgą po środku, jajowato-lancetowate, zastrzone. Działek, płatków i pręcików 5, rzadko 4 lub 3. Owocem jest kulisto-jajowata torebka otwierająca się trzema kłapami. Nasiona są bardzo małe, gruszkowate, pokryte drobnymi brodawkami. Roślina kwitnie od czerwca do lipca.

Charakterystyka populacji

Na stanowisku między Górzynem a Lubskiem muchotrzew zbożowy był gatunkiem pospolitym (informacja na etykietce zielnikowej Baenitza w 1859 r.). Licznie występował również w okolicy Starej Wody (Warnstorff 1875), a w Lubanicach był gatunkiem częstym (Ascher-son 1859). Nie ma informacji na temat liczebności pozostałych populacji.

Przyczyny wyginięcia

Przyczyny zaniku *Spergularia segetalis* w Polsce nie są znane. Gatunek wyginął również w Belgii, Holandii, Niemczech i Szwajcarii. We Francji stracił wiele stanowisk. Prawdopodobnie ustępowanie gatunku związane jest z intensyfikacją rolnictwa, głównie ze stosowaniem nawozów mineralnych i herbicydów zmieniających żyzność siedlisk i powodujących zubożenie składu gatunkowego agrocenoz.

Piotr Kobierski i Roman Ryś

Siedliska i fitocenozy

Spergularia segetalis jest rośliną światłożądną i ciepłolubną, wrażliwą na wiosenne przymrozki. Rośnie na wilgotnych glebach utworzonych z piasków, glin lub lessów, na polach obsianych zbożami ozimymi, w mokrych zagłębieniach, bruzdach i koleinach. W mokre lata pojawia się epizodycznie w zbiorowiskach namuliskowych z klasy *Isoëto-Nanojuncetea* i związku *Radiolion linoidis*, najczęściej w zespole *Centunculo-Anthoceretum punctati*. Nie ma informacji na temat siedlisk i fitocenoz, w których muchotrzew zbożowy występował w Polsce. Potencjalne siedliska znajdują się w okolicy Górzyna. Rozwijają się w nich fitocenozy zespołów *Ranunculo-Myosuretum minimi*, *Centunculo-Anthoceretum punctati* i inne ze związku *Radiolion linoidis*. Stwierdzono w nich obecność rzadkich gatunków namuliskowych: *Montia fontana* subsp. *chondrosperma*, *Centunculus*

Summary

Spergularia segetalis occurred in Poland in seven locations which formed the eastern limit of its range. The plant grew in wet sandy soils, probably in communities of the class *Isoëto-Nanojuncetea* and alliance *Radiolion linoidis*. Causes of the extinction of *S. segetalis* in Poland are unknown. Its decline can be attributed to the intensification of agriculture.

